

Kernavės piliakalniai.
Jono Vitkūno nuotr.

1 viršelyje – Medvėgalio piliakalnis.
Gintauto Zabielos nuotr.

Turinys

Įvadas | 2

Baltai, archeologinės kultūros
ir piliakalniai. Kas tai | 5

Baltų įtvirtinimų pradžia –
seniausieji piliakalniai | 13

Toliausiai į rytus:
Dniepro baltų piliakalniai | 25

Baltų genčių piliakalniai –
skirtingos istorijos | 38

Piliakalniai viduramžiais:
pilis Lietuvos valstybės gynyboje | 59

Piliakalnių likimai:
nuo dvarų iki švenčių vietų | 77

Išvados | 84

Literatūros sąrašas | 85

Įvadas

Piliakalniai yra labai reikšminga archeologinio paveldo dalis dabartinėse ir buvusiose baltų žemėse, kurios apima ne tik Lietuvą, Latviją, bet ir visą Baltarusiją, dalį Rusijos, Ukrainos, Lenkijos. Kadaise labai plačiame baltiškame areale išliko keli tūkstančiai piliakalnių, menančių įvairius proistorės laikotarpius bei istorinius laikus. Tai svarbūs kultūrinio kraštovaizdžio elementai ir reikšmingos istorinės atminties vietos. Piliakalnių mokslinis pažinimas leidžia gerokai išplėsti mūsų žinias apie protėvių kasdienį gyvenimą ir karybą, taikius ir kruvinomis kovomis paženklintus praeities puslapius.

Piliakalniai – daugiau nei archeologiniai objektai: tai dalis lietuvių ir latvių tautų istorinės savasties, kuri atsispindi folklore, poezijoje ir prozoje, dailėje. Siekiant pabrėžti archeologinių kultūros paveldo objektų reikšmę valstybingumui, jų išsaugojimo svarbą istorinės atminties kontekste, Seimo nutarimu, Lietuvoje 2017-ieji buvo paskelbti Piliakalnių metais.

Skirtingų archeologinių kultūrų, genčių gyvenimuose arealuose buvę piliakalniai nevienodai gerai ištirti. Santykinai geriau pažįstami piliakalniai vakarinėje istorinių baltų žemių dalyje, nors ir kai kurie toliausiai į rytus nutolę Dniepro baltų piliakalniai sulaukė kruopščių tyrinėjimų bei mokslinių publikacijų.

Duomenys apie baltų piliakalnius padrikę daugybėje šaltinių: tyrimų ataskaitose, knygose, straipsniuose. Nors tai vientiso kultūrinio arealo – baltų pasaulio – palikimas, iki šiol beveik nebuvo bandymų pateikti apibendrintą baltų piliakalnių vaizdą.

Šios studijos tikslas – remiantis gausia archeologinių bei istorinių tyrimų medžiaga atskleisti piliakalnių raidą ir reikšmę baltų žemėse nuo piliakalnių įrengimo pradžios iki mūsų dienų, išryškinti baltų piliakalnius Europos proistorės ir istorinių laikų piliakalnių kontekste.

Autoriai šią studiją rengė bendromis pastangomis, tačiau darbus buvo pasidaliję: doc. dr. Gintautas Zabiela rašė skyrius „Baltai, archeologinės

kultūros ir piliakalniai. Kas tai“, „Baltų įtvirtinimų pradžia – seniausieji piliakalniai“, „Baltų genčių piliakalniai – skirtingos istorijos“, doc. dr. Manvydas Vitkūnas – skyrius „Toliausiai į rytus: Dniepro baltų piliakalniai“, „Piliakalniai viduramžiais: pilys Lietuvos valstybės gynyboje“ ir „Piliakalnių likimai: nuo dvarų iki švenčių vietų“.

Baltų piliakalniai, stūksantys kelių valstybių šiuolaikinėse teritorijose, susilaukia įvairių kraštų mokslininkų ir istorijos mylėtojų dėmesio, todėl ši knyga išleista trimis kalbomis: lietuvių, anglų ir rusų.

Autoriai nuoširdžiai dėkoja visiems, talkinusiems rengiant šią knygą. Projekto vadovė, Lietuvos archeologijos draugijos pirmininkė Agnė Žilinskaitė, subūrė darnią žmonių grupę, jų padedama – nuo idėjos subrandinimo iki užveriant spaustuvės duris – rūpinosi, kad ši knyga išvystų dienos šviesą. Recenzantai prof. dr. Albinas Kuncevičius ir prof. dr. Ilona Vaškevičiūtė maloniai pasidalijo pastabomis ir patarimais.

Dėkojame kalbos redaktorei Žydrėi Švobienei, maketuotojai Editai Namajūnienei, vertėjoms Ingai Baranauskienei ir doc. dr. Jelenai Kazimianec. Taip pat labai ačiū bičiuliams, padėjusiems iliustruoti šią knygą – Jonui Vitkūnui ir Valdui Lučiūnui (Valstybinio Kernavės kultūrinio rezervato direkcija), archeologams Zenonui Bauboniui (VŠĮ „Kultūros paveldo išsaugojimo pajėgos“), Vytenii Podėnui (Lietuvos nacionalinis muziejus), fotografams Jurgitai Bergelienei, Giedriui Grigoniui, Lukui Kalvaičiui, Dovilei Radovičiūtei, Martynui Vidzbeliui, Jurgitai Viršilienei.

Nuoširdžiai ačiū bendradarbiams iš Klaipėdos universiteto ir Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos, ir, žinoma, savo artimiesiems, be kurių supratingumo ir geranoriškumo būtų buvę sunku parengti šią knygą.

Aukuro kalno piliakalnis
Kernavėje ir Pajautos slėnis.
Jono Vitkūno nuotr.